

ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ В УМОВАХ ВВЕДЕННЯ В УКРАЇНІ ВОЄННОГО СТАНУ

PROBLEMS OF STAFFING THE PROSECUTOR'S OFFICES UNDER THE MARTIAL LAW IN UKRAINE

Дудченко О.Ю., к. ю. н.,
доцент кафедри судустрою та прокурорської діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено проблемам кадрового забезпечення органів прокуратури в умовах введення в Україні воєнного стану.

Здійснено аналіз наукових досліджень щодо питань кадрового забезпечення органів прокуратури, зазначено, що у загальному розумінні кадрове забезпечення – це діяльність або процес спрямований на задоволення кадрових потреб організації, а під кадровим забезпеченням органів прокуратури розуміється процес з укомплектування органів прокуратури професійно підготовленими, кваліфікованими працівниками, здатними виконувати службові обов'язки відповідно до чинного законодавства та на рівні сучасних вимог ефективно вирішувати завдання прокуратури.

Виокремлено загальні завдання кадрового забезпечення органів прокуратури, а саме: 1) навчання або підготовка кадрів для органів прокуратури України; 2) створення необхідних умов для ефективного закріплення отриманих в процесі навчання знань, умінь, навичок; 3) розробка нормативного порядку проведення добору кандидатів на посади в органах прокуратури, а також створення умов реалізації передбаченої законодавством процедури добору кандидатів; 4) надання кадрам органів прокуратури максимальних можливостей для розвитку, підвищення їх кваліфікації та професійного зростання тощо; 5) розробка інноваційних методів оцінки роботи прокурорських кадрів; 6) створення кадрового резерву з метою забезпечення оперативного заміщення вакантних посад, а також просування по службі найбільш професійно підготовлених працівників прокуратури.

Зосереджено увагу на суттєвих змінах суспільно-правових відносини в Україні в умовах введення воєнного стану, у тому числі на труднощі щодо можливості громадян реалізувати своє право на участь у доборі кандидати на посаду прокурора окружної прокуратури. Запропоновано надати можливість особам, які виявили бажання стати прокурорами подавати не лише копії паперових документів, а й відповідні витяги з відповідних електронних реєстрів та відомостей з Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, а саме: електронну копію е-паспорта, як документ, що ідентифікує особу та підтверджує громадянство України; виписку з Єдиної державної електронної бази з питань освіти щодо документів про освіту та інформації про навчання особи як документ, що підтверджує наявність необхідної освіти для зайняття посади прокурора.

Ключові слова: прокуратура, прокурорська діяльність, кадрове забезпечення, правовий статус прокурора, прокуратура.

The problems of staffing of prosecutor's offices in the conditions of the introduction of martial law in Ukraine is considered in the article.

An analysis of scientific research on the issues of staffing of prosecutor's offices was carried out, and it was noted that, in the general sense, staffing is an activity or process aimed at meeting the personnel needs of the organization, and staffing of prosecutors' offices means the process of staffing prosecutor's offices with professionally trained, qualified employees, capable perform official duties in accordance with current legislation and effectively solve the tasks of the prosecutor's office at the level of modern requirements.

The general tasks of personnel support of the prosecutor's office are highlighted, namely: 1) education or training of personnel for the prosecutor's office of Ukraine; 2) creation of the necessary conditions for effective consolidation of the knowledge, abilities, and skills acquired in the learning process; 3) development of the regulatory procedure for the selection of candidates for positions in the prosecutor's offices, as well as the creation of conditions for the implementation of the procedure for the selection of candidates provided for by the legislation; 4) providing the staff of the prosecutor's office with maximum opportunities for development, improving their qualifications and professional growth, etc.; 5) development of innovative methods for evaluating the work of prosecutorial personnel; 6) creation of a personnel reserve in order to ensure prompt filling of vacant positions, as well as promotion of the most professionally trained employees of the prosecutor's office.

Attention is focused on the significant changes in social and legal relations in Ukraine under the conditions of the introduction of martial law, including the difficulties regarding the ability of citizens to realize their right to participate in the selection of candidates for the position of prosecutor of the district prosecutor's office. It is proposed to provide an opportunity to persons who have expressed a desire to become prosecutors to submit not only copies of paper documents, but also relevant extracts from relevant electronic registers and information from the Unified State Web Portal of Electronic Services, namely: an electronic copy of an e-passport as a document identifying identity and confirms Ukrainian citizenship; an extract from the Unified State Electronic Database on Education regarding documents on education and information on a person's training as a document confirming the availability of the necessary education for the position of prosecutor.

Key words: prosecutor's office, prosecutorial activity, staffing, legal status of the prosecutor, prosecutor's office.

Питання кадрового забезпечення завжди були вкрай актуальними на будь-якому етапі розвитку державних органів або підприємств приватного сектору, адже кадри є важливим фактором успішного функціонування підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, і система прокуратури України в цьому відношенні не є виключенням, й так само зацікавлена у постійному професійному зростанні її працівників. Однак тривалий процес відбору фахових та кваліфікованих працівників, а також залучення їх до роботи у прокуратурі ускладняється військовою агресією Російської Федерації проти України та введенням в Україні воєнного стану. Водночас, у зв'язку з вказаним фактором, нагальною постала потреба в удосконаленні правового регулювання кадрового забезпечення органів прокуратури.

Питання кадрового забезпечення органів прокуратури було предметом наукового дослідження таких

науковців та практиків як: В. В. Долежан, В. С. Зеленецький, П. М. Каркач, А. М. Ключко, М. В. Косюта, А. М. Куліш, А. В. Лапкін, І. Є. Марочкін, О. І. Медведько, М. Р. Мичко, С. В. Подкопаєв, М. В. Руденко, Я. М. Толочко, та інші. У наукових дослідженнях проаналізовано вельми значну частину питань в цій сфері, запропоновано і запроваджено актуальні зміни до нормативного удосконалення кадрового забезпечення органів прокуратури. Водночас очевидним є й те, що на сьогодні реалізація функцій прокуратури в Україні відбувається в умовах динамічних перетворень в усіх галузях суспільного життя, а умови воєнного стану та отримання Україною 23 червня 2022 року статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу зумовлюють зміну самої природи прокурорської діяльності для забезпечення її результативності та ефективності відповідно до нових умов.

Стосовно поняття кадрового забезпечення В. С. Венедіктов, зазначає, що його розглядати можна в двох розуміннях, в широкому та вузькому. На його думку кадрове забезпечення в широкому розумінні – це діяльність, що спрямована на забезпечення органів державної влади персоналом з необхідним рівнем кваліфікації, професійних та особистих якостей, здатних вирішувати поставлені завдання. А кадрове забезпечення у вузькому розумінні – це нормативно закріплена та цілеспрямована діяльність спеціально уповноважених посадових осіб або державних органів щодо процесів професійної орієнтації, прогнозування і планування кадрових потреб, відбору, підготовки, розстановки та вивільнення персоналу [1, с. 5]. Загалом погоджуючись з точкою зору В. С. Венедіктова, необхідно зазначити, що кадрове забезпечення – це діяльність, що забезпечує персоналом з необхідним рівнем кваліфікації, професійних та особистих якостей не лише органи державної влади, а й підприємства приватного сектору. Взагалі поняття «забезпечення» («забезпечувати») в енциклопедичних джерелах етимологічно визначається як постачати щось у достатній кількості, задовольняти кого-небудь, або що-небудь у певних потребах; створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-небудь, або що-небудь від небезпеки [2, с. 375]. Поняття «кадри» тлумачиться як основний склад працівників якої-небудь організації, підприємства, установи тощо [2, с. 513]; або усі постійні працівники [3, с. 323].

Отже, в загальному розумінні кадрове забезпечення – це діяльність або процес спрямований на задоволення кадрових потреб організації. Слід зазначити, що кадрові потреби це не особисте бажання керівника підприємства, установи або організації прийняти на роботу конкретну особу, а елемент кадрової політики, яка передбачає перспективне та збалансоване планування потреби в кадрах, що є дієвим інструментом удосконалення та розвитку кадрового потенціалу будь-якої організації, в тому числі й такого державного органу як прокуратура.

С. В. Подкопаєв під кадровим забезпеченням органів прокуратури розуміє процес, спрямований на укомплектування прокуратури шляхом навчання та професійної підготовки майбутніх кадрів, або безпосередньо процес з укомплектування органів прокуратури професійно підготовленими, кваліфікованими працівниками, здатними виконувати службові обов'язки відповідно до чинного законодавства та на рівні сучасних вимог ефективно вирішувати завдання прокуратури [4, с. 380]. Слід наголосити, що хоча кадрове забезпечення органів прокуратури є одним з елементів організаційного забезпечення прокуратури (на ряду з інформаційним забезпеченням, фінансуванням, матеріально-технічним забезпеченням, інноваційно-технологічним забезпеченням) [5 с. 30], це самостійний різновид діяльності фахівців в галузі прокурорської діяльності, який має окремі суб'єкти, а також самостійну мету, завдання, встановлені дії, операції, зовнішню і внутрішню сторони тощо. Головним, на наш погляд, є визначення мети та завдань кадрового забезпечення органів прокуратури як самостійного різновиду діяльності.

Мета – це майбутній бажаний стан об'єкта впливу чи кінцевий бажаний результат процесу управління, мета управління з точки зору об'єкта – це бажаний його стан або бажаний результат його функціонування, отриманий шляхом вирішення поставлених керівництвом (але самостійно засвоєних) завдань, а з погляду суб'єкта – це найефективніше досягнення результату об'єктом [6, с. 71]. Головним суб'єктом кадрового забезпечення органів прокуратури є відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, звичайно, що кадрові питання входять до компетенції й інших суб'єктів, однак на відміну від них

кадрові питання є головними для відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження. У нашому випадку мета кадрового забезпечення органів прокуратури полягає в діяльності відповідних суб'єктів в комплектуванні органів прокуратури кадрами (прокурорами та державними службовцями), які володіють необхідними діловими, моральними та професійними якостями, що розділяють цінності прокуратури і усвідомлюють, що її імідж формується кожним прокурором окремо.

Для досягнення зазначеної мети кадрового забезпечення органів прокуратури відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження повинен визначити та вирішити ряд завдань, оскільки досягнення мети можливе лише при виконанні активних дій, а не лише її декларування.

На наш погляд, до загальних завдань кадрового забезпечення органів прокуратури необхідно віднести такі:

1) навчання або підготовка кадрів для органів прокуратури України шляхом розробки та запровадження новітніх майнорів в провідних закладах вищої освіти, що узгоджені з Офісом Генерального прокурора та відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, і головне програма яких повинна відповідати кваліфікаційним іспитам, що проводяться відповідно до ст. 31 Закону України «Про прокуратуру»;

2) створення необхідних умов для ефективного закріплення отриманих в процесі навчання знань, умінь, навичок шляхом надання умов для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти проходження практики зі спеціальності, для чого система закладів освіти, що здійснюють підготовку кадрів для органів прокуратури України повинна постійно вдосконалюватися та модернізуватися в тандемі з трансформацією самої прокуратури та соціальних вимог до неї;

3) розробка нормативного порядку проведення добору кандидатів на посади в органах прокуратури, а також створення умов реалізації передбаченої законодавством процедури добору кандидатів;

4) надання кадрам органів прокуратури максимальних можливостей для розвитку, підвищення їх кваліфікації та професійного зростання тощо;

5) розробка інноваційних методів оцінки роботи прокурорських кадрів;

6) створення кадрового резерву з метою забезпечення оперативного заміщення вакантних посад, а також просування по службі найбільш професійно підготовлених працівників прокуратури.

На сьогоднішній найактуальнішим завданням є саме створення умов реалізації передбаченої законодавством процедури добору кандидатів на посади в органах прокуратури, оскільки всі інші завдання потребують стратегічного вирішення, з залученням широкого кола суб'єктів, а заповнення вакантних посад в органах прокуратури це необхідна умова належного функціонування прокуратури як в довгостроковій перспективі, так і в умовах воєнного стану.

Станом на 15 липня 2022 року згідно з інформацією підготовленою на підставі повідомлень керівників обласних та окружних прокуратур, в органах прокуратури України наявно 1518 вакантних та тимчасово вакантних посад прокурорів (крім адміністративних) [7]. В зв'язку з цим 8 червня 2022 року відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження прийняв рішення № 1дк-22 «Про проведення добору кандидатів на посаду прокурора окружної прокуратури» [8], однак суттєвих змін зумовлених введенням в Україні воєнного стану передбачено не було. Так рішенням відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження № 11зп-21 від 26 жовтня 2021 року було затверджено Положення про порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо проведення добору кандидатів на вакантну (тимчасово вакантну) посаду прокурора окружної прокуратури (зі змінами

2 лютого та 15 червня 2022 року) [9]. Зазначеним положенням передбачено, що порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо проведення добору кандидатів на посаду прокурора окружної прокуратури складається з наступних етапів:

- 1) прийняття рішення про проведення добору;
- 2) подання документів особами, які виявили бажання стати прокурорами, у тому числі перевірки їх відповідності вимогам, установленим Законом України «Про прокуратуру»;
- 3) проведення кваліфікаційного іспиту;
- 4) організація спеціальної перевірки;
- 5) визначення рейтингу кандидатів;
- 6) формування резерву на заміщення вакантних посад;
- 7) проходження кандидатами спеціальної підготовки;
- 8) проведення конкурсу;
- 9) надсилання подання про призначення кандидата на посаду прокурора.

Слід зазначити, що введення в Україні воєнного стану зумовило внесення певних змін в зазначене положення, однак вони стосуються лише етапу подання документів особами, які виявили бажання стати прокурорами, у тому числі перевірки їх відповідності вимогам, установленим Законом України «Про прокуратуру». Так, відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження дозволить кандидатам надсилати копію трудової книжки, засвідчену кваліфікованим електронним підписом (у разі надсилання документів засобами поштового зв'язку – власноручним підписом), за відсутності можливості доступу до місця роботи внаслідок перебування роботодавця на тимчасово окупованій території або в районі ведення бойових дій [9]. Необхідно враховувати, що при ускладненні доступу до місця роботи внаслідок перебування роботодавця на тимчасово окупованій території або в районі ведення бойових дій, ускладняється не лише процедура засвідчення копії трудової книжки, а й взагалі фізичне отримання такої копії. З цього приводу 05 липня 2022 року було слухне роз'яснення відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, де зазначалось, що відповідно до пункту 3.4 Положення про порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо проведення добору кандидатів на вакантну (тимчасово вакантну) посаду прокурора окружної прокуратури, підтвердженням стажу роботи в галузі права особи є не лише трудова книжка, а можуть бути також і посадова інструкція, послужний список, відомості про трудову діяльність з Реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування та інші документи, що підтверджують його наявність [10].

На наш погляд, розширення переліку документів, що підтверджують стаж роботи в галузі права є позитивним кроком в забезпеченні права особи брати участь в конкурсі на посаду прокурора, однак ведення бойових дій та тимчасова окупація території України зумовлюють ускладнення подання й інших документів. Так, відповідно до пункту 3.1 Положення про порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо проведення добору кандидатів на вакантну (тимчасово вакантну) посаду прокурора окружної прокуратури для участі в доборі кандидатів на посаду прокурора особа подає до органу через секретаріат органу крім іншого копію паспорта громадянина України та копію документа, що засвідчує реєстрацію у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків, а також копію документів про освіту, науковий ступінь, вчене звання. Слід зазначити, що непоодинокі випадки повного руйнування житлових приміщень призводили до втрати особою її особистих документів та документів про освіту, або відсутній фізичний доступ до документів через тимчасову окупацію території України. На наш погляд, сьогодні як ніколи доцільно використовувати результати успіху

в процесі діджиталізації України та дозволити особам, які виявили бажання стати прокурорами подавати не лише копії паперових документів, а й відповідні витяги з відповідних електронних реєстрів та відомостей з Єдиного державного веб-порталу електронних послуг.

Так, Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» передбачено, що в Україні діє е-паспорт – паспорт громадянина України у формі електронного відображення інформації, що міститься у паспорті громадянина України у формі картки, оформленому засобами Єдиного державного демографічного реєстру, разом з унікальним електронним ідентифікатором (QR-кодом, штрих-кодом, цифровим кодом), а також інформації про місце проживання (за наявності) [11]. Стаття 14-1 вказаного закону передбачає, що е-паспорт пред'являються особою замість та без додаткового пред'явлення паспорта громадянина України, документів (відомостей, даних) про реєстраційний номер облікової картки платника податків, про місце проживання, електронні копії е-паспорта можуть подаватися та застосовуватися у таких самих випадках, коли законодавством передбачено подання та застосування копій паспорта громадянина України.

Так само необхідно змінити вимогу щодо подання копії документів про освіту, шляхом дозволу надання відомостей з електронних реєстрів. На теперішній час в Україні діє Єдина державна електронна база з питань освіти (ЄДЕБО), яка була створена постановою Кабінету Міністрів України № 752 від 13 липня 2011 року [12], документ визначає, що Єдина державна електронна база з питань освіти є автоматизованою системою збирання, реєстрації, оброблення, зберігання та захисту відомостей та даних з питань освіти, в ЄДЕБО містяться відомості та дані про документи про освіту, виготовлені з 2000 року. Серед іншого ЄДЕБО надає інформація з єдиної державної електронної бази з питань освіти щодо документів про освіту та даних про навчання особи, за допомогою даного сервісу можливо отримати інформацію, що міститься в ЄДЕБО, щодо: 1) здобуття вищої освіти – з 2012 року, фахової передвищої освіти – з 2020 року, професійної (професійно-технічної) освіти – з 2013 року; 2) документів про здобуту вищу, фахову передвищу та професійну (професійно-технічну) освіту, які отримані з червня 2015 року; 3) документів про здобуту вищу, професійно-технічну та загальну середню освіту, які отримані з 2000 року, якщо на їх підставі здійснювався вступ на навчання для здобуття вищої освіти – з 2012 року, фахової передвищої освіти – з 2020 року, професійної (професійно-технічної) освіти – з 2013 року. Таким чином, особа за допомогою зазначеного ресурсу, відповідно до вимог Положення про Єдину державну електронну базу з питань освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08 червня 2018 року № 620, має повний доступ до всієї інформації про себе, що міститься в Єдиній державній електронній базі з питань освіти [12]. Отже, особа має змогу за допомогою власного кваліфікованого електронного підпису отримати виписку з Єдиної державної електронної бази з питань освіти щодо документів про освіту та інформації про навчання особи, яка містить діючі документи про освіту, діючі студентські/учнівські квитки та відомості про навчання у закладах освіти. У зв'язку з цим, пропонуємо внести зміни до Положення про порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо проведення добору кандидатів на вакантну (тимчасово вакантну) посаду прокурора окружної прокуратури та дозволити надавати виписку з Єдиної державної електронної бази з питань освіти щодо документів про освіту та інформації про навчання особи як документ, що підтверджує наявність необхідної освіти для зайняття посади прокурора.

Також необхідно звернути увагу на проблему проведення спеціальної перевірки. Відповідно до пункту 5.1 Положення про порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо проведення добору кандидатів на вакантну (тимчасово вакантну) посаду прокурора окружної прокуратури відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження зобов'язаний організувати спеціальну перевірку кандидатів на посаду прокурора, які успішно склали кваліфікаційний іспит. Відомості про особу, які підлягають спеціальній перевірці, а також порядок її здійснення визначаються Законом України «Про запобігання корупції». Водночас відповідно до п.п. 4 п. 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни будь-які перевірки щодо своєчасності та повноти подання будь-яких звітів чи документів звітового характеру уповноваженими органами не здійснюються. Оскільки на сьогодні в Україні на підставі відповідних Указів Президента України діє воєнний стан, лише після його завершення може бути вирішеним питання щодо проведення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження спеціальної перевірки достовірності відображених кандидатом на посаду прокурора відомостей у декларації. Отже, відповідно до

чинного на цей час законодавства спеціальна перевірка стосовно кандидатів на посади прокурорів може бути розпочата відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження з наступного дня після скасування дії воєнного стану або стану війни.

Підсумовуючи можна стверджувати, що триваюча агресія з боку Російської Федерації проти України та введення в Україні воєнного стану суттєво змінюють суспільно-правові відносини в нашій державі, у тому числі впливають на можливість громадян реалізувати своє право на участь у доборі кандидати на посаду прокурора окружної прокуратури, через ускладнення збору та надання необхідних документів, а також встановлених обмежень, щодо проведення в Україні спеціальних перевірок. У зв'язку з цим пропонуємо надати можливість особам, які виявили бажання стати прокурорами подавати не лише копії паперових документів, а й відповідні витяги з відповідних електронних реєстрів та відомостей з Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, а саме: електронну копію е-паспорта, як документ, що ідентифікує особу та підтверджує громадянство України; виписку з Єдиної державної електронної бази з питань освіти щодо документів про освіту та інформації про навчання особи як документ, що підтверджує наявність необхідної освіти для зайняття посади прокурора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венедіктов В. С. Сутність та основні напрямки кадрової політики в сфері державної служби. *Форум права*. 2005. № 1. С. 4–8.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2009. 1736 с.
3. Сучасний словник іншомовних слів / уклад. О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. Київ : Довіра, 2006. 789 с.
4. Подкопаев С. В. Основні компоненти кадрового забезпечення прокурорської діяльності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 72. С. 380–392.
5. Мельник О. В. Поняття і складові організаційного забезпечення роботи прокуратури. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 3 (76). С. 27–32.
6. Матіос А. В. Адміністративна відповідальність посадових осіб. Київ : Знання. 2007. 223 с.
7. Інформація про кількість вакантних та тимчасово вакантних посад прокурорів в органах прокуратури України (крім адміністративних) станом на 15 липня 2022 року / Відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження. URL: <https://kdkp.gov.ua/news/declaration/236> (дата звернення: 28.07.2022).
8. Про проведення добору кандидатів на посаду прокурора окружної прокуратури. Рішення Відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження № 1дк-22 від 08 червня 2022 року / Відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2022/06/08/2253> (дата звернення: 28.07.2022).
9. Положення про порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо проведення добору кандидатів на вакантну (тимчасово вакантну) посаду прокурора окружної прокуратури. Рішення № 653П-22 Відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження від 15 червня 2022 року / Відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2022/06/15/2262> (дата звернення: 28.07.2022).
10. Відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження. URL: <https://kdkp.gov.ua/news/declaration/226> (дата звернення: 28.07.2022).
11. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20 листопада 2012 р. № 5492-VI / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (дата звернення: 28.07.2022).
12. Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 р. № 752. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2011-p#Text> (дата звернення: 28.07.2022).